

Yttrande 2016-11-29

Diarienummer: N2016/03080/DL

Näringsdepartementet

103 33 Stockholm

n.registrator@regeringskansliet.se

Betänkandet SOU 2016:32 En trygg dricksvattenförsörjning

Sammanfattning

Vi föreslår att en "huvudmyndighet" inrättas för stora sjöar och långa vattendrag som betjänar många olika dricksvattenproducenter

Lagstiftningen kring dricksvattentäkter måste skärpas så att riksintresse för dricksvatten överordnas andra riksintressen. Inga tillstånd till miljöfarlig verksamhet i närheten av dricksvatten bör kunna lämnas.

Vi vill ha mer kontroll av råvattnet vid intaget, där provsvaren också redovisas öppet

Ekosystemtjänsten dricksvatten ska värderas i pengar för att kunna vägas mot ökade krav på förorenande verksamheter.

Riksintresse för dricksvatten måste omfatta hela sjön eller älvsystemet.

Starkare incitament att minska mängden kemikaliers användning och farlighet samt för att minska användning av plaster och mikroplaster i varor och förpackningar

Motiveringar

Aktion Räd Vätern är helt enig med utredningen om att "dricksvattnet är landets i särklass mest kritiska försörjningssystem, en förutsättning för att samhälle, företag och olika verksamheter ska fungera". Vatten är ett grundläggande villkor för mänsklighetens överlevnad. Utan rent vatten förgiftas allt levande långsamt och vi blir så småningom offer

för våra egna misstag. Ett enda stort utsläpp kan äventyra dricksvattnet för hundratusentals människor och livet i ett helt vattensystem. Fungerande ekosystem är grundläggande för om det ska kunna finnas dricksvatten av god kvalitet i framtiden. Med tanke på allvaret i frågan så saknas viktiga aspekter i föreliggande dricksvattenutredning, liksom i de förslag som utredningen resulterar i. Syftet med utredningen var att identifiera nuvarande och potentiella utmaningar för en säker dricksvattenförsörjning i landet, på kort och lång sikt, och att vid behov föreslå lämpliga åtgärder, därför föreslår Aktion Räd Vätern följande tillägg:

1. Huvudansvar för stora vattentäkter

INFÖR ETT OBEROENDE SAMORDNINGSANSVAR. Dagens system där olika förorenande verksamheter runt ett vattendrag kan ha tillstånd från olika sorters myndigheter i olika län, men där föroreningarna i slutändan når dricksvattnet i en och samma sjö, måste ses över. Särskilt gäller detta de stora sjöarna och de långa älvsystemen, som berörs av många olika länsstyrelser, kommuner och vattenmyndigheter. Det handlar exempelvis om industri- och försvarsverksamheter av olika slag, gruvor och annan mineralutvinning, utsläpp av läkemedelsrester som reningsverk inte klarar, kemikalieanvändning i allmänhet och diverse andra källor, som genom utsläppen till vatten sprids till dricksvattentäkter. För varje stort vattensystem måste en huvudansvarig myndighet utses, så att inte ett verksamhetstillstånd från en myndighet kan fördärva för många andra myndigheters och konsumenters möjlighet att få rent vatten.

Detta blir än viktigare med tanke på de klimatförändringar som redan har börjat och accelererar hastigt. Ytvatten är och förblir för lång tid framåt den viktigaste källan för dricksvatten. Vi instämmer i utredningens slutsats att avloppsverken måste bli bättre med uppströmsarbete, men det hjälper inte om myndigheter längre upp/bort i ett gemensamt vattensystem tillåter utsläpp som inte borde få finnas, genom att exempelvis ställa för låga krav på rening – eller ger tillstånd till olämplig verksamhet i eller omkring en dricksvattentäkt. Orsakerna kan vara brist på kunskap, vilket utredningen också vill förbättra med olika förslag, det tycker vi är bra. Men samordningsansvaret anser vi är viktigare. Vattenskyddsområden måste vara ett verkligt skydd för vattnet i ett helt vattensystem och inte kunna "saboteras" av undermålig tillståndsgivning någon annanstans i samma vattensystem.

EU:s vattendirektiv är infört i svensk lagstiftning och ansvaret för att det följs bör också ligga hos huvudansvarig myndighet. I dag verkar ingen ta huvudansvaret för att detta följs.

Oberoende parter

Huvudansvaret för de stora dricksvattentäkterna bör i framtiden inte heller kunna kombineras med andra uppdrag för vattendraget, som tillståndsgivning etc. där jävsituationer kan föreligga. Det bör heller inte vara utformat så att kostnaderna för detta ansvar är beroende av anslag från förorenarna. Många lärdomar finns att dra av dagens situation vid Vättern, där flera olika länsstyrelser delar på ansvaret för sjön, samtidigt som dessa både kan uppträda som tillståndsgivare för förorenande och förstörande verksamhet och försvarare av miljö- och fiskeintressen i samma fråga. Just vid Vättern kompliceras frågan ytterligare av att det finns ett vattenvårdsförbund, Vätternvårdsförbundet, med säte vid en av länsstyrelserna, som ska kombinera sjöns olika intressen, ge ut forskningsrapporter osv och som de olika länsstyrelserna därför i hög grad förlitar sig på. Förbundet består av betalande medlemmar där de största förorenarna av sjön också är stora biståndsgivare för förbundets verksamhet. Detta maktförhållande kan innebära problem med opartiskheten, eftersom 4 länsstyrelser också är medlemmar och betalande.

Offentliga resultat av provtagning

Resultaten av provtagning kring dricksvattnet bör vara offentliga. Allmänheten vill ha tillgång till sådan information och statistik. Det är viktigt att kunna följa trender, även om de är långsamma.

Om analyser pekar mot höga värden av exempelvis PFAS/PFOS eller andra kemikalier, som kan komma från lokal källa, är det viktigt att källan snabbt lokaliseras och saneras. Det får inte förekomma hemlighetsmakeri eller att riskerna förringas för allmänheten.

Enligt miljöbalken har Försvaret en egen kontrollmyndighet, Generalläkaren. Detta faktum får inte vara en orsak till att saneringsåtgärder dröjer, om det råkar vara en försvarsverksamhet som är förorenare. Samtliga kontrollmyndigheter måste samverka för att genast undanröja risker för dricksvattnet och ansvaret bör ligga hos huvudansvarig myndighet även om förorenaren är Försvarmakten.

2. Skärpt lagstiftning som rör dricksvattentäkter

INGA TILLSTÅND TILL MILJÖFARLIG VERKSAMHET I NÄRHETEN AV DRICKSVATTEN. PFOS-skandalen har visat på flera svagheter i dagens system, men viktigast att lyfta fram är att trots kontrollsystem och skenbar trygghet i rutiner och föreskrifter så kan irreparabla skador ske. Här måste lagstiftaren inse att viss potentiell miljöfarlig verksamhet helt enkelt inte kan

kombineras med en säker dricksvattenförsörjning. Särskilt potentiellt skadlig verksamhet bör alltså inte bedrivas i närheten av dricksvattenreservoarer och lagstiftningen måste därför skärpas på flera områden för att nya tillstånd inte ska kunna ges, och gamla tillstånd ska kunna ifrågasättas. Klimatförändringarna ges – med rätta – stort utrymme i utredningen, men det som inte får glömmas bort är att redan miljöfarlig verksamhet riskerar bli än riskablare i kombination med kraftig och ihållande nederbörd och övriga klimatrelaterade stresstillstånd på natur och miljö.

När det kommer till vårt intresseområde Vättern, så handlar det bland annat om att försvarsverksamhet, med allt som tillkommer i form av brandövningar, haveririsker, utsläpp och föroreningar från bränsle och ammunition med mera, samt förstörelse av ekosystemen genom skjutning i och över vatten, i fortsättningen inte ska vara möjligt att bedriva i eller i omedelbar närhet till en av landets viktigaste dricksvattentäkt. Inte heller bör det vara möjligt att ge tillstånd för prospektering eller exploatering av gruvor och gasfyndigheter i eller uppströms en så viktig vattentäkt. Det låter som självklarheter, men icke desto mindre medger dagens lagstiftning luckor för dylik verksamhet att fortsätta bedrivas invid eller direkt i dricksvatten. Vi vet inte vilken som blir nästa föroreningsskandal och därför måste försiktighetsprincipen gå före historiska tillstånd. Dessa luckor i lagstiftningen måste nu täppas till med nya skrivningar och ett överordnat skydd för dricksvattnet. Riksintressen för dricksvatten måste därmed överordnas andra riksintressen – även försvarsintresset. Försvaret bör i stället få som ett av sina uppdrag att särskilt skydda dricksvatten – inte som i dag kriga mot det.

3. Kontroller vid dricksvattenintaget

SKÄRPT KONTROLL AV RÅVATTEN. Det är dags att öka reningsverkens effekt för andra ämnen än kväve och fosfor. Läkemedelsrester har forskats på en tid nu och man bör sätta ett datum när sådan rening ska vara införd. Särskilt viktigt är det för reningsverk vars utlopp är relativt nära intag för råvatten för dricksvatten. Det behövs också minskad användning och ett strängare insamlingsystem för kemikalier. Många kemikalier har dålig upplysning om hur de ska hanteras eller med så liten text att många inte ser vad det står. Alla nytillkommande kemikalier, som är dåligt undersökta, är också ett stort problem.

Kontroller av råvattnet vid intaget till vattenverket behöver skärpas. Det handlar om olika slags kemikalier som, enskilt eller som en mix, påverkar människors och djurs hälsa, genom att det tas upp och lagras i kroppens organ och fettvävnader. De olika PFOS-skandalerna pekar ytterligare på behovet av detta. Utöver detta är det givetvis viktigt att veta hur

näringsväven i en sjö med fiskar och vattenlevande djur påverkas av alla olika kemikalier och läkemedel som sprids med vatten.

Skärpt kontroll handlar också om att bakterier i dricksvattnet behöver upptäckas på ett tidigt stadium, innan de kan orsaka stora problem, vi minns Östersund. Det kan vara en ständigt återkommande provtagning eller baserat på olika temperaturintervall, beroende på vad man letar efter. Rapportering av provresultaten behöver samlas i en lämplig databas, där man snabbt kan se trender och även ha kontakt med Folkhälsomyndigheten och Kemikalieinspektionen för att analysera risker. Det är relativt stor kunskapsbrist hos flera tillsynsmyndigheter lokalt, därför är det särskilt viktigt att de statliga myndigheterna kopplas till dricksvattenprovtagning. Se vidare stycket om samordnat huvudansvar ovan.

4. Ekosystemtjänsten dricksvatten

Värdering av ekosystemtjänsten vatten i kronor och ören är ett sätt att få en uppfattning om hur mycket som behöver satsas på ökat skydd för dricksvattentäkter. En sådan utredning har gjorts för bland annat Mälaren, som visar på ett ekonomiskt värde av 127 miljarder kronor årligen. Naturvårdsverket har nu ett regeringsuppdrag att utreda hur värderingar av alla slags ekosystemtjänster ska göras. Vi anser att värderingen av dricksvattentäkter måste få förtur (se stycket ovan om huvudansvar) och att givetvis hela tillrinningsområdet ska ingå. Denna typ av värdering motsäger inte på något sätt att vattenskyddsområden inrättas, utan förstärker snarare behovet av särskilda vattenskyddsområden samt att "Riksintresse för dricksvatten" ska kunna omfatta hela sjön eller älvsystemet och inte bara själva det fysiska vattenintaget.

5. Kontrollstation

Vi instämmer i utredningsförslaget, att det bör vara en kontrollstation, men inte bara år 2020 utan vart 5:e år fortsättningsvis.

Föreningen Aktion Räd Vätern

Elisabeth Lennartsson, ordförande

lisa.lennartsson@telia.com

Skogsbrynet

69692 Askersund

070-65 909 63